

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Тілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 117 (№ 2)

Київ – 2017

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно**Фахове видання**

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідомство про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 19946 – 9746 ПР від 31 травня 2013 року

Друкється за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 06 від 26 січня 2017 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 17.01.26 від 26 січня 2017 р.)

Збірник входить до міжнародної індексації

Google Scholar; EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); EBSCO InfoBase Index (Індія). РИНЦ (Росія).

Рецензенти:

Панчук М. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Стенико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Онищенко І. Г., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)

Шеф-редактор:

Андрущенко В. П.,
д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Акопян В. Г.,
д-р філос. наук, ст.н.с. (Україна, Київ)
Кивлюк О. П., д-р філос. наук, ст.н.с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Відповідальний секретар:

Халамендик В. Б.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Євтух В. Б., д-р іст. наук, проф.,
член-кор. НАН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)

Редакційна колегія:

З історичних наук:
Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)
Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Сушко О. О., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шановал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, професор (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Кущепал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчак А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїшко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириленко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Терещицький С. О., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Андрусиниш Б. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Картунов О. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Срогосу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 117 (2). – 320 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

з часом ставали прізвищами. Історик зазначає, що важкі й часом вкрай небезпечні обставини життя виробили в запорожців дуже міцний позитивний світогляд та любов до розваг – танців, музики й співів [4, с. 60–61].

Польський дослідник наголошував, що для Речі Посполитої запорозьке козацтво було дуже дешевою військовою силою, воно брало участь в майже всіх війнах, які вело Польське королівство, хоч часто не виносячи з них для себе жодних зисків. Польський уряд навпаки, практикою обмеженого реєстру намагався постійно контролювати чисельність козацтва, чим зумовлював перманентний конфлікт [5, с. 231–232]. Так, історик наводить свою версію поразки гетьмана Жолкевського в Цецорській битві 1620 р. На думку Л. Подгородецького причиною Цецорської катастрофи стала відсутність допомоги від запорожців. А вже майже у всіх попередніх виправах коронного війська саме козаки надавали істотну допомогу. Тепер же, через незадоволеність козацтва Роставицькою угодою 1619 р та через антипольську агітацію ерусалимського патріарха Феофанеса, запорожці відмовились підтримати молдавську акцію польського війська [5, с. 245–246].

Л. Подгородецький справедливо відзначав вирішальну роль запорожців у козацьких повстаннях кінця XVI – 30-х рр. XVII ст. Та у перших роках Національно-Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького, зазначаючи, що саме запорожці були тою єдиною організаційною силою здатною підняти і повести за собою антипольське повстання [3, с. 104–105].

У своїй монографії про запорозьких козаків, Л. Подгородецький особливо увагу приділяє періоду Нової Січі. На його думку, самостійність Запорозької Січі у XVIII ст. зліквідував саме Петро I [4, с. 253]. Історик відзначає також небувалий доти господарський розвій на Запорозжжі періоду Нової Січі (зумовлений у тому числі й трансформацією суспільної свідомості січовиків у бік престижності господарських занять), зокрема наводить цікаві дані щодо проваджені запорожцями торгівлі: «...у 1773 р. 3-ри козаки продали татарам в Перекопі 86 шкір вівць, 350 пудів меду і 3 барилки горілки. Інший вислав на продаж 160 пудів меду» [4, с. 257]. Також слухним є його погляди на економічні причини ліквідації Січі, автор вважає, що головною з них було прагнення російського дворянства до заволодіння землями Запоріжжя [4, с. 280]. Лешек Подгородецький цікаво оцінює кількість людної Запорозжжя в цей період, на його думку кількість козаків у середині XVIII ст. могла бути близько 25 тис. (з сірою), а посполитих – 80 тис [4, с. 267].

Щодо причин ліквідації Січі, то автор на перше місце ставить участь частини запорожців у повстанні О. Пугачова та економічні суперечності: «Участь запорожців у повстанні Пугачова визначила долю Січі 23 квітня 1775 року в Петербурзі був ухвалений вирок на козацьку твердиню... Республіка Запорозька – осередок антифеодальної боротьби населення, єдиний в Росії терен, що мав залишки демократичних інституцій та політичної самостійності – не могла існувати в централізованій державі, керованій абсолютною монархією» [4, с. 280]. Дослідник вважає, що Запорозька Січ втратила своє військово значення для імперії після Кючук–Кайнарджийського миру 1774 р. «На багаті стени Запоріжжя віддавна ласо поглядали російські

дворяни, які бачили тут придатні до колонізації терени, закладання фільварків і збагачення. Тепер знайшовся претекст» [4, с. 280].

Отже, в 1970–1980-ті рр. польський дослідник історії ранньомодерної України написав низку праць в яких тією чи іншою мірою розкриває походження, сутність та значення запорозького козацтва. На думку Л. Подгородецького, запорозьке козацтво почало формуватися у XV ст. внаслідок дії таких чинників, як: татарська загроза, відсутність сильною влади ВКЛ і Р.П. в Наддніпрянській Україні, поширення магнатського землеволодіння та через природні багатства Запоріжжя. Дослідник високо оцінює роль запорожців у освоєнні Низу та через їх вклад у створення «першої української держави» в часи гетьмана Б. Хмельницького. Серед причин ліквідації Січі, Л. Подгородецький виокремлює як політичний (конфлікт демократичної запорозької моделі державності й російського абсолютизму) так і економічний аспекти.

Список використаних джерел

1. Leszek Podhorodecki / Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Leszek_Podhorodecki
2. Podhorodecki L. Chanat Krymski i ego stosunki z polską w XV–XVIII w. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1987. – 317 s.
3. Podhorodecki L. Dzieje Kijowa. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1982. – 329 s.
4. Podhorodecki L. Sicz Zaporoska. Wydanie II poprawione i uzupełnione. – Wrocław: Książka i Wiedza, 1970. – 304 s.
5. Podhorodecki L. Zarys Dziejów Ukrainy. Tom 1. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1976. – 312 s.
6. Podhorodecki L. Zarys Dziejów Ukrainy. Tom 2. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1976. – 358 s.

Barannik A. M., graduate student of study Department of History of Ukraine Faculty of History Education, NPU Dragomanova (Ukraine, Kyiv), a.m.barannik@gmail.com

Zaporizhzhya Cossacks in the works of polish historian Leszek Podhorodetsky

In the article the analysis of historical works of Polish researcher L. Podhorodetsky (1934–2000) in terms of his views on the process of Zaporizhzhya Cossacks and characteristics of the examined factors the author of this process. The author deals with the concept of Zaporizhzhya Cossacks in the XV–XVIII centuries, its participation in the socio-political events in Eastern Europe. Showing the significance of Zaporizhzhya Cossacks according to L. Podhorodetsky in the history of Ukraine and the Rzeczpospolita. The basic hypothesis regarding the process of becoming a historian of military-political and economic sovereignty in Zaporozhye XVI–XVIII centuries and its role in the formation of Ukrainian Cossack State Khmelnytskoho by L. Podgorodetsky considered the first Ukrainian state.

Keywords: Leszek Podgorodetsky, Zaporozhye, Sich, New Sich, Cossack origin, polish historiography.

УДК 634.8:930.24

Малащук О. С.,

кандидат економічних наук, доцент,
перший проректор, Одеський державний
аграрний університет; докторант Національної
сільськогосподарської бібліотеки НААН України
(Україна, Одеса), malashcuk@yandex.ua

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА НА ПІВДНІ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТЬ

Проаналізовано розвиток виноградарства на півдні України наприкінці XVIII – початку XIX ст. Показано, що становлення виноградарства в цей період на землях сучасної України відбувалось за активної підтримки Російської імперії: завезення виноградних насаджень з інших територій, проведення заохочувальних заходів серед місцевого населення, які займались посадкою

виноградників і заселення іноземними колоністами, вправними виноградарями, яким надавали значні пільги для запровадження культури винограду та інше. Досліджено практичний досвід відомих на той час спеціалістів-виноградарів, які внесли вагомий внесок у розвиток виноградарства Півдня України: Паравічіні, М. С. Воронцов, К. І. Тардан, М. К. Баллас.

Ключові слова: виноградарство, культура винограду, колоністи-переселенці, Товариство сільського господарства Південної Росії.

Розвиток виноградарства на території України протягом останніх століть зазнавав певних підйомів та спадів, які частіше всього були пов'язані в цілому з розвитком суспільства. Проте, динамічні зміни в економічній і політичній ситуації в країні наочно свідчать про кризові тенденції в галузі та про гостру необхідність подальшого вивчення проблемних питань галузі й пошуку шляхів виведення її з кризи.

В зв'язку з цим зростає інтерес науковців до історії виноградарства. В цьому контексті особливу актуальність набуває вивчення історії розвитку виноградарства наприкінці XVIII – початку XIX століть.

Сьогодні більшість досліджень в галузі виноградарства і виноробства в Україні розглядають сучасний її стан. Питання ж щодо дослідження історичних аспектів розвитку виноградарства в Україні є порівняно малодослідженою галуззю вітчизняної науки. Окремі аспекти історії виноградарства висвітлені в працях А. М. Авідзба [1], О. М. Гаркуша [4], П. П. Макаренко [10], В. Ф. Онопрієнко [12], М. А. Пелях [14], А. Я. Самсонова [15], О. С. Скрипник [16].

Метою досліджень є аналіз історичного розвитку виноградарства на Півдні України в другій наприкінці XVIII – початку XIX століть, для оцінки досягнутого і правильного визначення перспектив виноградарства.

Наприкінці XVIII – початку XIX ст. поштовхом для розвитку виноградарства стало приєднання Новоросійського краю та Бессарабії до Російської імперії. Одним із відомих постатей того часу, які сприяли розповсюдженню виноградарства і виноробства на Півдні України був спеціаліст-винороб граф Паравічіні, який вважав ненормальним, що щорічно Російська імперія втрачає величезні суми на іноземне вино, в той час, коли в державі є райони з кліматичними умовами, подібними Франції і Італії, є землі найбільш сприятливі для виноградників та різноманітні ґрунти [13, с. 2].

Російський уряд поступово починає вживати активні заходи щодо розвитку виноградарства. За ініціативою Фалаєва, любимця князя Потьомкіна, в 1790 р., поступав розпорядження про розвиток садів і виноградників у всіх поселеннях по Бугу і Дністру, від Хортиці до лиманів. Виноградні лози були випсані із Акермана (Білгород-Дністровський), який ще тоді належав Турції. Керівництво роботами по розведенню виноградних насаджень було покладено на запрошених із Марсело і Іспанії досвідчених виноградарів. У відповідності з указом 1792 р. в Григоріополі (район Придністров'я) на спеціально відведених землях поселились вірмени, які прибули з Ізмаїла, Кілії і Каушан та почали розводити тут виноград [2, с. 280–282].

На землях Лівобережжя селились греки. Приймаючи їх в російське підданство, Катерина II в кінці XVIII ст. надала їм «право розводити фруктові сади і продавати виноградні вина в селищах своїх малими мірами, а у внутрішні міста Росії ввозити або відпускати їх бочками» [9, с. 75]. Ці права одержала в 1799 р. і громада вірменів у Григоріополі.

Наприкінці XVIII – початку XIX ст. території лівобережної частини Бессарабії й Новоросійського краю (на запрошення російського уряду) були заселені німецькими, болгарськими, албанськими та гагаузькими колоністами. Німецькі колоністи вже до 1842 р. утворили 24 колонії, серед них такі як: Париж, Брієн, Арзіс, Ф'єре-Шампенуа.

Згідно з Інструкцією від 16.05.1801 р. від 16 травня 1801 р. [8], уряд зобов'язував нових іноземних колоністів розводити виноградні сади. 7.07.1803 р. було видане доповнення до інструкції, яке передбачало роздавати через спеціальну контору кожному господарству 5–10 виноградних лоз для подальшого їх розведення. Також було встановлено відповідальність за ушкодження наданої виноградної лози у вигляді тілесного покарання [5]. Крім того уряд надавав переселенцям колоністам значні пільги. Кожна сім'я отримувала ділянку землі в 60 десятин, гроші та матеріал на будівництво будівель. Крім того вони звільнялись від військової повинності (німці – назавжди, болгары і гагаузи – на 50 р.) та від сплати податків і повинностей (на 50 р. – німці та 10 – болгары та гагаузи) [17, с. 185].

В XIX столітті важливим центром виноградарства і виноробства виступає с. Шабо, яке розташоване на піщаних берегах Дністровського лиману та засноване турками (деякі сорти винограду були завезені саме турками). На початку 20-х рр. за пропозицією графа Паравічіні імператором Олександром I були запрошені швейцарські французи, які заснували колонію, що безпосередньо межувала з Шабо та була організована за підтримки Фредеріка Цезаря де ля Гарпа, вихідця із Швейцарії (кантона Во). Колоністи були досвідченими виноградарями і повинні були сприяти поширенню покращених прийомів ведення культури винограду і виробництва вина.

В 1820 р. із Швейцарії для огляду території, яку виділив царський уряд для колоністів та вивчення виноградників і виробництва вина за швейцарським методом, а також з ознайомленням інших умов приїхав Л. Тардан, а вже в 1822 р. прибули 15 сімей-виноградарів із кантона Во, в 1827 р. нараховувалось вже 25 сімей. На кожен із цих сімей було виділено по 60 дес. землі та 36 казенних виноградних садів, які залишились після турків та крім цього було відведено ще 6744 дес. угідь, які до їх приїзду перебували в казенному відомстві [17]. Частина відведених їм земель була представлена чорноземами, друга – пісками, які наносили шкоду родючим землям.

Колоністи вирішили закріпити піски, висадивши на них виноградники, при цьому вони змогли досягти подвійної користі: поля захищались від заносів пісків, а на пісках стали вирощувати культуру, яка приносила хороші доходи. Спочатку приходилось стикатись з багатьма труднощами: не хватало добрив, молоді саджанці пошкоджувались личинками шкідників, а найстрашніше – виноградні куці видував вітер і засипав пісок. Для закріплення пісків колоністи почали обсаджувати плантації виноградників акаціями та іншими деревами. Їм прийшлося прикласти немало зусиль для успішного виноградарства на піщаних землях Шабо. Завдяки енергії і наполегливості вони

досягли мети – створили на тутешніх пісках хороші виноградники [3, с. 715–716].

В 1827 р. в Шабо нараховувалось 35 виноградних садів, в 1846 р. – 110, 1847 р. – 122, 1848 р. – 130, 1849 р. – 159 і в 1850 р. – 170. В 1846 р. колоністи висадили 12 тис. виноградних кущів, в 1847 р. – 20 тис., в 1848 р. – 75 тис., в 1849 р. – 235 і в 1850 р. – 180 тис. кущів [7, с. 82].

Виноградарство в виноробство Шабо набувало все більшого виробничого характеру. Особливо швидкого росту ця галузь набуває з тих пір, коли вино можна було збувати на продаж в Одесу. Досвід колоністів перейняли місцеві власники виноградників біля Аккерману, вони розширювали плантації виноградників, покращували догляд за ними, удосконалювали техніку виноробства.

Поступово вся прибережна смуга Дністровського лиману перетворилась у виноградний масив, в якому виділялась колонія Шабо. Шабські виноградники були одними із кращих в губернії, їх білі легкого типу столові вина набули широкої популярності не лише в Бессарабії і Одесі, але і в центральних містах Росії.

Підводячи підсумок, можна констатувати, що добре обізнані з культурою винограду на батьківщині, переселенці–колоністи відіграли важливу роль у розвитку виноградарства на півдні України. Вони доклали не мало зусиль, щоб вивести галузь із зароджувального стану, в якому вона знаходилась в перші роки після приєднання до Росії.

Уряд і місцеві органи заохочували розвиток виноградарства не лише серед колоністів, які вже були обізнані у виноградарстві, але й серед місцевого населення. Так, в одному із документів кінця XVIII ст. вказувалось «...в святкові дні доводити до всіх громад пояснення, що якщо хто розведе виноградник чи сад, не лише не віднімати від нього це місце, але передати у спадковість» [2, с. 282]. Затверджені у 1806 р. правила на винний відкуп дозволили вільний продаж в Новоросійському краї виноградних вин податків і без обмежень, оптом і дрібними партіями [6, с. 13].

Відповідно до положення від 23.01.1826 р. про надання у довічну власність вільних казенних земель у степу особам, які заклали на них виноградники, в розмірі не менше 1/4 десятини, якщо на такій ділянці буде не менше одного виноградного куща на кожний квадратний сажень. Особі, яка одержала землю під виноградник і дотримала встановлених умов, давали акт на вічне і спадкове користування землею без будь-якої плати за неї [11, с. 84].

Втілення цих заохочувальних заходів у життя, безперечно, позитивно вплинуло на розвиток виноградарства в Україні.

Активно сприяв розвитку виноградарства М. С. Воронцов, з 1823 р. новоросійський генерал–губернатор та повноправний намісник Бессарабської області. Він виписував з Криму та роздавав безплатно виноградні лози всім бажаючим; за його сприяння набув розвитку ботанічний сад в Одесі, з розплідника якого можна було отримати саджанці для закладки виноградників.

У грудні 1828 р. з ініціативи М. С. Воронцова було створено Товариство сільського господарства Південної Росії, центром якого стала Одеса. Основним завданням Товариства було сприяння розвитку виноградарства

в Новоросійському краї та Бессарабії. Поступово Товариство об'єднало кращих науковців півдня Росії у цій сфері господарювання та організувало конкурси, виставки, рекомендувало нові сорти рослин, видавало спеціальні додатки до газет, щомісячні листки, бюлетені тощо. З 1841 р. видається журнал «Записки Імператорського Товариства сільського господарства Південної Росії», в якому публікувалися законоположення й урядові розпорядження, наукові статті й посібники з питань виноградарства та інших галузей сільського господарства [10, с. 22–23].

Серед перших найбільш важливих робіт присвячених виноградарству є праця К. І. Тардана, який в першій половині XIX ст. створив промисловий виноградник в районі Аккермана (сьогодні м. Білгод–Дністровськ Одеської області) та все життя вивчав розвиток виноградарства Бессарабії і прилеглих до неї районів, на протязі двадцяти років розробляв і багаторазово перевіряв на практиці раціональні прийоми ведення галузі. У 1853, 1855 та 1862 рр. його робота була опублікована в «Записках імператорского Общества сельского хозяйства Южной России», а також видана окремою книгою в Одесі в 1874 р. [18].

Це було перше ґрунтовне керівництво по виноградарству для жителів півдня України і Молдавії. В ньому відображено багато практичних порад по раціональному веденню галузі, застосуванню більш удосконалених технологічних прийомів вирощування винограду, які описані на основі великого життєвого досвіду автора, його знань зі спеціальної літератури в інших країнах. Однак керівництво не було науковим дослідженням, в ньому відобразились погляди практичного виноградаря.

Великий внесок у розвиток виноградарства того часу російського виноградаря і винороба М. К. Балласа, який тривалий час безпосередньо займався вирощуванням винограду в Бессарабії, намагався сприяти розвитку галузі в державі, активно приймав участь в роботі Товариства сільського господарства Південної Росії і у видавництві «Весника виноделія».

Ним виданий в 1895–1903 рр. в Санкт–Петербурзі статистичний нарис в шести частинах, який є своєрідною енциклопедією історії виноградарства і виноробства. Зокрема, в п'ятій частині статистичного нарису охарактеризовано розвиток виноградарства і виноробства в Бессарабії і сусідніх районах; вказані площі виноградників, їх місцезосташування, сорти, технологія вирощування, шкідники і хвороби, урожайність, затрати і дохід [2]. Праця М. К. Балласа – перший досвід економічного дослідження виноградно–виноробського виробництва на Півдні України.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки. Становлення виноградарства наприкінці XVIII – початку XIX століть на землях сучасної України відбувалось завдяки своєчасно прийнятим урядовим заходам Російської імперії: По–перше, території заселялись іноземними колоністами, добре обізнаними у виноградарстві, при цьому уряд надавав їм значні пільги. По–друге, уряд стимулював місцеве населення, яке займалось запровадженням культури винограду в своїх господарствах.

В XIX столітті із створенням Товариства сільського господарства Південної Росії, яке об'єднало кращих

науковців у галузі виноградарства та виходом в світ перших ґрунтовних керівництв по виноградарстві для жителів півдня України: праця К. І. Тардана «Виноградарство і виноробство» і статистичний нарис в шести частинах М. К. Балласа сформувались наукові практичні основи виноградарства.

Список використаних джерел

1. Авидзба А. М. Современное виноградарство Украины: история, состояние, перспективы / А. М. Авидзба, В. И. Иванченко // «Магарач». Виноградарство и виноделие. – 2000. – №4. – С.2–4.
2. Баллас М. Виноделие в России. Ч.V. Южная Россия (Бессарабия, Херсонская, Подольская и Екатеринославская губернии) / М. Баллас. – СПб., 1899. – 317 с.
3. Вестник виноделия. – 1885. – №12. – С.715–716.
4. Гаркуша О. М. До історії виникнення й розвитку виноградарства та виноробства в українському Причорномор'ї / О. М. Гаркуша // Наук. пр. НАУКМА (Миколаївська філ.). – 2001. – 10. – С.22–24.
5. Дополнение к Инструкции для внутреннего распорядка и управления Новороссийских иностранных колоний: от 07.07.1803 г. // Полн. собр. законов Рос. Империи (1802–1803 гг.). – СПб., 1804. – Т.27. – С.20841.
6. Журнал Министерства государственных имуществ. – 1841. – Ч.III. – С.13.
7. Журнал Министерства государственных имуществ. – 1851. – Ч.XV. – С.82.
8. Инструкция для внутреннего распорядка и управления Новороссийских иностранных колоний: от 16.05.1801 г. // Полн. собр. законов Рос. империи. – СПб., 1801. – Т.26. – Ст.19873.
9. Кеппен П. О. О виноделии и винной торговле в России / П. О. Кеппен. – СПб., 1832. – 263 с.
10. Макаренко П. П. Очерки истории виноградарства Бессарабии и левобережного Поднепровья / П. П. Макаренко. – Кишинев: Штиинца, 1988. – 262 с.
11. О продаже казенных садов в Бессарабии и о раздаче казенных земель желающим для разведения виноградников: положение Комитета министров от 23.01.1826 г. // Полн. собр. законов Рос. Империи: Собр. 2-е (1825–1827 гг.). – 1830. – Т.I. – Ст.84.
12. Оноприенко В. Ф. «Истинный рай на Шабской земле...»: документальная история швейцарских колонистов в Бессарабии / В. Ф. Оноприенко; Одес. обл. гос. Администрация; Гос. Архив Одес. обл. – Одесса: Астропринт, 2009. – 142 с. – (Тр. Гос. Архива Одес. обл.; Т.26).
13. Паравичини. Искусство виноделия / Паравичини. – Одесса, 1827.
14. Пелях М. А. История виноградарства и виноделия Молдавии / М. А. Пелях. – Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1970. – 183 с.
15. Самсонова Я. О. Правові засади виробництва й реалізації виноградної продукції в Україні: Монографія. – Харків: Видавництво «С.А.М.», 2012. – 176 с.
16. Скрипник О. С. «Вісник виноробства» як джерело з історії розвитку виноградарства і виноробства в Криму кін. XIX ст. [Електронний ресурс] / О. С. Скрипник // Література та культура Полісся: Сучасні теоретико-методологічні дослідження соціальної історії і культури Полісся та України. – Ніжин, 2011. – Вип.64. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ltkp/2011_64/ist12.pdf – Заголовок з екрану.
17. Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой, или Буджака (с 1822 по 1828 гг.). – Аккерман, 1899. – 523с.
18. Тардан К. И. Виноградарство и виноделие с пояснительными рисунками / К. И. Тардан. – Одесса: Тип. Ульриха и Шульце, 1874. – 224 с. + 9 л. рис. + атлас.

References

1. Avidzba A. M. Sovremennoe vinogradarstvo Ukrainy: istorii, sostojanie, perspektivy / A. M. Avidzba, V. I. Ivanchenko // «Magarach». Vinogradarstvo i vinodelie. – 2000. – №4. – С.2–4.
2. Ballas M. Vinodelie v Rossii. Ch.V. Juzhnaja Rossija (Bessarabija, Hersonskaja, Podol'skaja i Ekaterinoslavskaja gubernii) / M. Ballas. – SPb., 1899. – 317 s.

3. Vestnik vinodelija. – 1885. – №12. – С.715–716.
4. Garkusha O. M. Do istorii' vynyknennja j rozvytku vynogradarstva ta vynorobstva v ukrai'ns'komu Prychornomor'ji' / O. M. Garkusha // Nauk. pr. NaUKMA (Mykolai'vs'ka fil.). – 2001. – 10. – С.22–24.
5. Dopolnenie k Instrukcii dlja vnutrenjago rozporjadka i upravlenija Novorossijskikh inostrannyh kolonij: ot 07.07.1803 g. // Poln. sobr. zakonov Ros. Imperii (1802–1803 gg.). – SPb., 1804. – Т.27. – С.20841.
6. Zhurnal Ministerstva gosudarstvennyh imushhestv. – 1841. – Ch.III. – С.13.
7. Zhurnal Ministerstva gosudarstvennyh imushhestv. – 1851. – Ch.XV. – С.82.
8. Instrukcija dlja vnutrenjago rozporjadka i upravlenija Novorossijskikh inostrannyh kolonij: ot 16.05.1801 g. // Poln. sobr. zakonov Ros. imperii. – SPb., 1801. – Т.26. – Ст.19873.
9. Keppen P. O. O vinodelii i vinnoj trgovovle v Rossii / P. O. Keppen. – SPb., 1832. – 263 s.
10. Makarenko P. P. Ocherki istorii vinogradarstva Bessarabii i levoberezhnogo Podnestrov'ja / P. P. Makarenko. – Kishinev: Shtiinca, 1988. – 262 s.
11. O prodazhe kazennih sadov v Bessarabii i o razdache kazennih zemel' zhelajushhim dlja razvedenija vinogradnikov: polozhenie Komiteta ministrov ot 23.01.1826 g. // Poln. sobr. zakonov Ros. Imperii: Sbr. 2-e (1825–1827 gg.). – 1830. – Т.I. – Ст.84.
12. Onoprienko V. F. «Istinnij raj na Shabskoj zemle...»: dokumental'naja istorija shvejcarskikh kolonistov v Bessarabii / V. F. Onoprienko; Odes. obl. gos. Administracija; Gos. Arhiv Odes. obl. – Odessa: Astroprint, 2009. – 142 s. – (Tr. Gos. Arhiva Odes. obl.; Т.26).
13. Paravichini. Iskusstvo vinodelija / Paravichini. – Odessa, 1827.
14. Peljah M. A. Istoriya vinogradarstva i vinodelija Moldavii / M. A. Peljah. – Kishinev: Kartja Moldovenjaskje, 1970. – 183 s.
15. Samsonova Ja. O. Pravovi zasady vyrobnyctva j realizacii' vynogradnoi' produkcii' v Ukraїni: Monografija. – Harkiv: Vydavnyctvo «S.A.M.», 2012. – 176 s.
16. Skrypnyk O. S. «Visnyk vynorobstva» jak dzherelo z istorii' rozvytku vynogradarstva i vynorobstva v Krymu kin. XIX st. [Elektronnyj resurs] / O. S. Skrypnyk // Literatura ta kul'tura Polissja: Suchasni teoretyko-metodologichni doslidzhennja social'noi' istorii' i kul'tury Polissja ta Ukraїny. – Nizhyn, 2011. – Vyp.64. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ltkp/2011_64/ist12.pdf – Zagolovok z ekranu.
17. Statisticheskoe opisanie Bessarabii sobstvenno tak nazyvaemoj, ili Budzhaka (s 1822 po 1828 gg.). – Akkerman, 1899. – 523 s.
18. Tardan K. I. Vinogradarstvo i vinodelie s pojasnitel'nymi risunkami / K. I. Tardan. – Odessa: Tip. Ul'riha i Shul'ce, 1874. – 224 s. + 9 l. ris. + atlas.

Malashuk O. S., PhD, Associate Professor, vice-principal, Odessa State Agrarian University; candidate for a doctor's degree of the National Agricultural Library NAAS Ukraine (Ukraine, Odessa), malashcuk@yandex.ua

Historical aspects of viticulture development in south Ukraine at late XVIII – beginning of XIX century

The article analyzes development of viticulture in southern Ukraine in late XVIII – early XIX. It shows that formation of viticulture in this period on the lands of modern Ukraine took place with the active support of the Russian Empire: importation of vineyards from other areas, promotional activities among the local population who were involved in planting vineyards and settlement of foreign colonists, skilled growers, who were provided by significant benefits for introducing the culture of grapes and others. Practical experience of known at the time specialists growers who have made a significant contribution to the development of viticulture in southern Ukraine: Paravichini, M. Vorontsov, K. Tardan, M. Ballas was researched.

Keywords: viticulture, grape culture, colonists-immigrants, Agricultural Society of Southern Russia.

* * *

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Солдатенко В. Ф. Україна 1918 року в транснаціональному контексті: історіографічний дискурс	7
Радько П. Г., Аванесян Г. М., Басенко Р. О. Християнсько–гуманістичні цінності та духовно–релігійна культура у політико–правовому досвіді українського державотворення XVII–XVIII століть	20
Баранік А. М. Візія запорозького козацтва польського історика Лешека Подгородецького	24
Малащук О. С. Історичні аспекти розвитку виноградарства на півдні України наприкінці XVIII – початку XIX століть.	26
Борчук С. М. 10–томна «Енциклопедія історії України» – новий здобуток вітчизняної науки	30
Братусь І. В. Історико–культурологічний контекст життя та діяльності професора Івана Луценка (від народження до закінчення Другої світової війни).	34
Шульга В. П. Внесок професора М. А. Кравченка у становлення Центральної дослідної станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин	36
Животівська Д. М. Видавнича діяльність фізико–математичних товариств України другої половини XIX – початку XX століття: дослідницькі студії.	39
Котик Ю. В. Відновлення оподаткування державних підприємств в УРСР у 1943–1945 рр.	42
Омельчук Н. В. Фахова підготовка молоді в контексті освітньої політики Третього Рейху (на прикладі функціонування медичних навчальних закладів Рівного)	45
Старжець В. І. Відновлення радянської системи шкільної освіти в західноукраїнському регіоні після війни (1944–1953 рр.)	48
Терещенко В. В. Становлення апарату Уповноваженого Ради у справах Руської Православної церкви у Полтавській області (середина 1940–х – 1950–ті рр.)	52
Сорока Л. В. Депортація українців з їх етнічних земель у 1947 р. (до 70–річчя акції «Вісла»)	55
Лук'яненко О. В. «Карикатурні війни» в освітянській пресі УРСР доби «відлиги» (1953–1964 роки) (Ч.2)	59
Luchakivska I., Education in context of the European integration process (Освіта в контексті європейського інтеграційного процесу)	62
Руденко С. Б. «Українські патріоти» проти «німецьких лакеїв» у репрезентаціях та інтерпретаціях оновленої експозиції Музею Великої Вітчизняної війни у Києві в 1994 р.	63
Чепурда Г. М. Історична ретроспектива формування концепції «Великого плану перетворення природи»	68
Власов В. І. Хвили міжнародної торгівлі та особливості її розвитку	71
Гай–Нижник П. П. Кримський вузол і питання Чорноморського флоту РФ у російсько–українських воєнно–політичних взаєминах (1991–2013 рр.)	77
Гапєєва О. Л. Інформаційна політика СНД та ОДКБ: історико–правовий аспект	90
Джошкунсу Н. Р. О производстве и сбыте изделий из стекла в Азербайджане в ранние средние века (Про виробництво та збут виробів зі скла в Азербайджані в ранні середні віки)	94
Кулиева Ф. Орнаментальные мотивы керамики поселений Кюльтепе I и Кюльтепе II эпохи ранней бронзы (Орнаментальні мотиви кераміки поселень Кюльтепе I і Кюльтепе II епохи ранньої бронзи)	96
Гарькавченко К. Арктична політика Китаю наприкінці 90–х рр. XX – на початку XXI ст.	100
Ботіка Т. С. Англійський джентльмен як джерело для вивчення історії Великої Британії.	104
Опря І. А. Боротьба за паству: сучасні тенденції релігійного життя Латинської Америки.	106
Потапова О. Б., Самойленко Н. С. Становлення та розвиток монетарної політики Європейського Союзу в другій половині XX ст.: історичний аспект	109